

ลักษณะของข่าวปลอมที่ปรากฏในแอปพลิเคชันไลน์ของกลุ่มผู้สูงอายุ
ในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

FAKE NEWS CATEGORIES FOUND IN LINE GROUP OF ELDERLY LIVING
IN NONTHABURI MUNICIPALITY

จันทิกา สุภาพงษ์* และ โสริยา งามสนิท

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Jantiga Supamong* and Soraya Ngamsnit

Communication Arts Department, Faculty of Management Science,
Phranakhon Rajabhat University, Bangkok, Thailand.

*E-mail: jantiga.s@pnru.ac.th

Received: 10-01-2023

Revised: 18-01-2023

Accepted: 20-02-2023

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาลักษณะของข่าวปลอมที่ถูกส่งผ่านแอปพลิเคชันไลน์โดยผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี” ศึกษาลักษณะของข่าวปลอมที่ปรากฏบนสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี องค์ประกอบของข่าวปลอมที่มีอิทธิพลต่อการส่งต่อข่าว และการรับรู้และส่งต่อข่าวของกลุ่มผู้สูงอายุ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามตัวแปรที่ต้องการศึกษา เก็บข้อมูลเชิงปริมาณของข่าวปลอมที่พบจากกลุ่มไลน์ของสมาชิกของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลนครนนทบุรี และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ และการจัดกลุ่มสนทนาประเด็นเฉพาะกับกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 30 ราย ผลการวิจัยพบว่า 1) ประเภทข่าวปลอมที่พบมากที่สุดคือ ข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ และรูปแบบเนื้อหาของข่าวปลอมที่พบมากที่สุดคือ เนื้อหาแอบอ้าง 2) ผู้สูงอายุมักการรับรู้ข่าวสารตามความชอบเฉพาะ ใช้การส่งต่อข่าวสารและรูปภาพทดแทนการสื่อสารทางสังคมที่ลดน้อยลงไปเนื่องจากวัยที่เปลี่ยนไป 3) องค์ประกอบสำคัญของข่าวปลอมที่มีอิทธิพลต่อการส่งต่อคือ ความสะดวกในการส่งต่อ ภาพรวมที่น่าเชื่อถือของข่าว อย่างไรก็ตามการพิจารณาส่วนบุคคลก็ยังมีผลสำคัญต่อการเลือกที่จะส่งหรือไม่ รวมไปถึงอคติและความเชื่อส่วนบุคคลของผู้รับด้วย

คำสำคัญ: ข่าวปลอม ผู้สูงอายุ สื่อสังคมออนไลน์ แอปพลิเคชันไลน์

ABSTRACT

This research focused on describing characteristics of fake news appearing on instant messaging application and elements of fake news on social media influencing the perception and fake news transmission among the elderly living in Nonthaburi Municipality via LINE application. The aims were to obtain information that would improve knowledge and understanding of digital media literacy among the elderly and increase their ability to use social media. By doing so, this research applied both qualitative and quantitative methods that suited each data type in answering the research questions. The study was found that: 1) fake news with improper content was found the most. The result showed its intention; that was to freshly invent the fake news to attract people. The invention included images, headlines, content, and information appearing in the news. 2) Elderly living in Nonthaburi municipality consumed news and information according to their personal interest such as daily news information, health issue and religion values. They admitted forwarding news and information via LINE application instead of social conversation, and 3) important factors in persuading elderly of their forwarding fake news on LINE application were the quality and reliability of the news including their own perception on the issue including their bias and personal judgement of the issue too.

Keywords: Fake news, Elderly, Social Media, Line Application

บทนำ

ในปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและทั่วโลกมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก องค์การ Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (2019) รายงานสถิติว่าประมาณร้อยละ 60.1 ของประชากรผู้สูงอายุของโลกมาจากภูมิภาคดังกล่าวซึ่งประชากรของภูมิภาคนี้ก็มีจำนวนประมาณร้อยละ 59.4 ของประชากรโลกทั้งหมด

การศึกษาพบว่ากว่าร้อยละ 45 ของประชากรที่มีอายุเกิน 65 ปีขึ้นไปมีความเป็นอยู่อย่างเดียวดายเป็นเหตุของภาวะการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร สื่อสังคมออนไลน์จึงมีความจำเป็นในการติดต่อ

สื่อสาร เพื่อลดความรู้สึกโดดเดี่ยว (Erickson, 2011)

ในปัจจุบันพัฒนาการของ Web 2.0 กลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลสามารถสร้างหรือตัดแต่งข้อมูล เนื้อหาต่าง ๆ และเผยแพร่สู่มวลชนได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยสื่อมวลชนในการเผยแพร่ (Allcott & Gentzkow, 2017) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ให้โอกาสการเข้าถึงเผยแพร่ข้อมูล และเชื่อมโยงบุคคล แต่อีกด้านก็เป็นการเพิ่มโอกาสเสี่ยงในการแพร่ขยายของข้อมูลอันเป็นเท็จ และข่าวลวงให้เข้าไปถึงผู้รับสารได้ง่ายและเร็วขึ้นเช่นกัน (Bessi et al., 2016)

ข่าวปลอมหรือ Fake news ไม่ใช่สิ่งใหม่ ผู้คนสามารถสร้างและกระจายข่าวปลอมได้มาตั้งแต่ในยุคโบราณ ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ด้วยสื่อบุคคลหรือสื่อสิ่งพิมพ์ แต่อินเทอร์เน็ตเป็นเหตุหลักที่ทำให้ข่าวปลอมแพร่ไปยังสังคมได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วกว่าในอดีต (Burkhardt, 2017) แม้แต่สื่อมวลชนเอง (Adornato & Lysak, 2017) ก็อาจผิดพลาดในการตรวจสอบข้อมูล จึงเป็นการกระจายข่าวลวงออกไปโดยมิได้ตั้งใจ (Adornato, 2016)

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการส่งต่อและเผยแพร่ของข่าวปลอมของมหาวิทยาลัย Princeton และ มหาวิทยาลัย New York ซึ่งชี้ให้เห็นว่า (Guess et al., 2019) ผู้ที่มีอายุมากกว่า 65 ปี มีแนวโน้มส่งต่อข่าวปลอมมากกว่าผู้ที่อายุระหว่าง 18 ถึง 29 ปี ถึง 7 เท่า มากกว่าผู้ที่มีอายุ 45 ถึง 64 ปี 2 เท่า

สถานการณ์ของข่าวปลอมหรือข่าวลวงในประเทศไทยนั้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นการส่งต่อและผลิตข้อมูลเท็จที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพ การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความมั่นคง (Chayratrakul, 2020) และมีลักษณะที่สอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศโดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเปิดเผยว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มเสี่ยงที่พบว่าเป็นผู้เผยแพร่และส่งต่อข่าวปลอมมากที่สุด (Bangkok Post, 2019)

จากสถิติของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง (National Statistical Office, 2017) ระบุว่า เทศบาลนครเมืองนนทบุรีเป็นเทศบาลนครที่มีผู้สูงอายุเป็นอันดับสองของประเทศ ยิ่งไปกว่านั้น สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่

65 ปีขึ้นไปก็สูงถึงร้อยละ 17 ซึ่งมากที่สุดในบรรดาเทศบาลนครทั่วประเทศ ซึ่งนับได้ว่าเป็นชุมชนผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) มีความเหมาะสมเป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยในเชิงสถิติ

การวิจัยเรื่อง ลักษณะของข่าวปลอมที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุ และพฤติกรรมการส่งข่าวปลอมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรีผ่านแอปพลิเคชันไลน์ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาลักษณะของข่าวปลอมที่ปรากฏบนสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มผู้สูงอายุ องค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของข่าวปลอมในสื่อสังคมออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการส่งต่อข่าวของผู้สูงอายุรวมถึงการรับรู้และส่งต่อข่าวในสังคมออนไลน์ของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการให้ความรู้ความเข้าใจและเพิ่มขีดความสามารถในการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์และการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุในอนาคต

คำถามการวิจัย

1. ข่าวปลอมในสื่อสังคมออนไลน์ของผู้กลุ่มสูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรีมีลักษณะอย่างไร
2. องค์ประกอบใดของข่าวปลอมที่มีอิทธิพลต่อการส่งต่อข่าวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี
3. ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรีมีการรับรู้และส่งต่อข่าวในสังคมออนไลน์ในลักษณะใด

บทบทวนแนวคิด

การวิจัยเรื่อง การศึกษาลักษณะของ ชาวปละมที่ถูกส่งผ่านแอปพลิเคชันไลน์โดยผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาลนครนนทบุรี มีแนวคิด ทฤษฎี และ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Elderly People)

ในประเทศไทยพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (Ministry of Social Development and Human Security, 2003) ได้กำหนด ความหมายของคำว่าผู้สูงอายุไว้ว่า คือบุคคล สัญชาติไทย ชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ตามเกณฑ์การเกษียณอายุของข้าราชการ จากพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494

งานวิจัยชิ้นนี้ยึดตามเกณฑ์ดังกล่าว เริ่มต้นจากผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ขอบเขต สูงสุดของอายุคือ 85 ปี เพื่อให้ได้กลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีความพร้อมและความเหมาะสมด้านสภาวะ ทางร่างกาย สติสัมปชัญญะ และความคล่องแคล่ว ในการใช้งานแอปพลิเคชันและอุปกรณ์สื่อสาร

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดกลุ่มความต้องการของผู้สูงอายุไว้ 3 ด้าน คือ (Department of Older Persons, 2019)

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย ผู้สูงอายุต้องการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์, ต้องการมีผู้ช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด

2. ความต้องการทางด้านจิตใจ ผู้สูงอายุ จะสนใจสิ่งแวดล้อมเฉพาะที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และตรงกับความต้องการของตนเองเท่านั้น

3. ความต้องการทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุต้องการได้รับความสนใจ จากผู้อื่นต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและ หมู่คณะ ต้องการช่วยเหลือและมีบทบาทในสังคม ตามความถนัด

ปัญหาที่พบในผู้สูงอายุพบว่าประชากร ผู้สูงอายุเนื่องจากต้องเผชิญกับปัญหา การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย ด้านสังคม และด้านจิตใจ ซึ่งอาจทำให้ขาดความสุข มีความขัดแย้งกับคนใกล้ชิด อาจมีปัญหา สุขภาพจิตตามมา (Wongpanarak & Chaleoykitti, 2015)

2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

Wikipedia (2015) ได้ให้นิยาม ของคำว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Media) ไว้ว่า เป็นรูปแบบของเว็บไซต์ในการสร้างเครือข่าย สังคมด้วยความสามารถในการแบ่งปันเนื้อหา จึงเป็นการกระจายข่าวสารแบบการสื่อสาร สองทาง ทำให้การแพร่กระจายของสื่อทำได้ง่ายขึ้น โดยเนื้อหาอาจจะอยู่ในรูปของเนื้อหา รูปภาพ เสียง หรือวิดีโอ ก็ได้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ Boyd & Ellison (2007) ยังให้คำอธิบายไว้ว่าสื่อสังคมออนไลน์นั้นเปรียบ ได้เป็นปรากฏการณ์ของการสื่อสารเชิงสังคม ซึ่งเป็น computer-mediated communication หรือการสื่อสารที่เกิดขึ้นผ่านระบบคอมพิวเตอร์ โดดเด่นคือจะสื่อสารกับคนแปลกหน้าหรือ ผู้ที่รู้จักกันอยู่เดิมก็ได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับแอปพลิเคชันไลน์ (Line Application)

Wikipedia (2016) กล่าวว่า แอปพลิเคชันไลน์ มีต้นกำเนิดจากประเทศเกาหลีใต้ ก่อนที่จะได้รับการซื้อกรรมสิทธิ์โดยบริษัทไลน์คอร์ปของประเทศญี่ปุ่น ไลน์เป็นอุปกรณ์ประยุกต์ที่สามารถใช้งานได้ทั้งโทรศัพท์มือถือที่มีระบบปฏิบัติการไอโอเอส แอนดรอยด์ วินโดวส์โฟน และบนคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลที่ใช้คุย ส่งรูป ส่งสติ๊กเกอร์ หรือคุยกันเป็นกลุ่ม

สาขาการตลาด วิทยาลัยการจัดการมหาวิทยาลัยมหิดล (Komson, 2018) ได้ทำการวิจัยการตลาดกับกลุ่มผู้สูงอายุ 55-70 ปี จำนวน 604 คน พบว่า ผู้สูงอายุมีความชื่นชอบการใช้งานแอปพลิเคชันไลน์มากที่สุด ถึงจำนวนร้อยละ 50 เพราะไม่จำเป็นต้องพิมพ์ตัวอักษรเพื่อทำการสื่อสารสามารถใช้สติ๊กเกอร์หรืออื่น ๆ ในการสื่อสารแทนได้ ส่วนแอปพลิเคชันอื่นใช้งานยากกว่า

4. แนวคิดเกี่ยวกับข่าวปลอม (Fake News)

ข่าวปลอมหรือข่าวลวง คือข้อความหรือเนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถถูกระบุหรือพิสูจน์ได้ว่ามีข้อความและเนื้อหาอันเป็นเท็จ โดยผู้เสนอเนื้อหาเหล่านั้นมีความตั้งใจที่จะให้ข้อมูลผิดพลาดหรือทำให้ผู้รับสารมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องราวที่นำเสนอ (Allcott & Gentzkow, 2017)

Gu et al. (2017) ให้ความหมายของข่าวปลอมไว้ว่า คือการนำเสนอข่าวลวงผ่านเส้นทางของสื่อสังคมออนไลน์ โดยผู้ใช้งานเอง เนื้อหาของข่าวถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความสนใจ และกดดันให้ต้องการส่งต่อข้อมูลเหล่านั้นออกไปอีก

Wardle (2017) ได้กำหนดเนื้อหาข่าวปลอมขึ้นมา 7 ประเภทด้วยกัน ประกอบด้วย

1. มีเนื้อหาเลียนแบบ ล้อเลียน เสียดสี (Satire or Parody) คือ มีเนื้อหาล้อเลียน หรือเสียดสีให้รู้สึกขบขัน

2. มีเนื้อหาชี้นำ (Misleading Content) คือ อาจมีเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงบ้าง แต่ทำการบิดเบือนข้อมูลในเชิงชี้นำไปในทิศทางที่ต้องการ บางครั้งอาจสร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง

3. มีเนื้อหาแอบอ้าง (Imposter Content) คือ มีการแอบอ้างแหล่งข้อมูลที่มีตัวตนจริง แต่ไม่ได้เกี่ยวกับข้อความดังกล่าว หรือไม่มีตัวตนเลย หรืออ้างว่าได้รับข้อมูลมาจากแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ

4. เนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้น (Fabricated Content) คือ เป็นเนื้อหาปลอมที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด เป็นเจตนาของผู้เขียนที่จะสร้างข่าวปลอมขึ้นมา

5. มีการเชื่อมโยงเนื้อหาที่ผิด (False Connection) คือ ไม่มีความเชื่อมโยงใดระหว่างข้อมูลแต่ละส่วน แต่เอามารวมกันเพื่อประโยชน์ในการนำเสนอ เช่น น้ำมะนาวรักษามะเร็งได้

6. เนื้อหาที่ผิดบริบท (False Context) คือ เนื้อหามีจริงแต่ถูกนำมาเสนอไม่ตรงตามความเป็นจริงเพื่อเจตนาที่หลอกลวงผู้รับสาร เช่น รูปในต่างประเทศแต่อ้างว่าประเทศไทย

7. เนื้อหาที่หลอกลวง (Manipulated Content) คือ เนื้อหาที่มีข้อมูลจริงบางส่วนแต่ใช้เพื่อเจตนาหลอกลวง เอาข้อมูลหนึ่งไปอ้างอิงในอีกหัวข้อหนึ่ง เช่น วัคซีนคือเชื้อโรคจึงไม่ควรฉีด

ขณะเดียวกันจากการทำการศึกษาในหัวข้อ “Beyond Fake News – 10 Types of Misleading News” โดย The European Association for Viewers Interests (2016) ได้ทำการแบ่งประเภทของข่าวปลอมไว้ 10 ประเภท คือ

1. การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda)
2. การยั่วให้คลิก หรือ คลิกเบท (Clickbait)
3. เนื้อหาที่ได้รับการสนับสนุน (Sponsored content)
4. ล้อเลียนและเสียดสี (Satire and Hoax)
5. ข่าวที่ผิดพลาด (Error)
6. ข่าวที่ไม่เป็นกลาง (Partisan)
7. ทฤษฎีสมคบคิด (Conspiracy theory)
8. วิทยาศาสตร์ปลอม (Pseudoscience)
9. ข่าวที่ให้ข้อมูลผิด ๆ (Misinformation)
10. ข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ (Bogus)

Mena (2017) ให้ความเห็นถึงสถานการณ์ที่ทำให้ผู้รับสารมีแนวโน้มจะเชื่อข่าวปลอมทางโซเชียลมีเดียว่า น่าจะมีสาเหตุมาจาก

1. ความลำเอียงส่วนบุคคล ที่จะเชื่อเนื้อหาที่ตรงกับความเห็นของตนเองมากกว่า

2. ผลจากเทคโนโลยีของระบบสื่อสารสังคมออนไลน์บางชนิด เช่น อัลกอริทึมของเฟสบุ๊ค

3. แนวคิดแบบห้องเสียงสะท้อนของสื่อ (Echo Chamber) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสื่อสารในกลุ่มที่ไม่มีการแสดงทัศนะที่แตกต่าง

4. ปรากฏการณ์เชื่อตามคนหมู่มาก (Bandwagon Effect) ผู้รับสารมีแนวโน้มที่จะเลือกทางที่คนหมู่มากเชื่อโดยไม่ได้อาศัยวิจารณญาณอย่างรอบคอบ

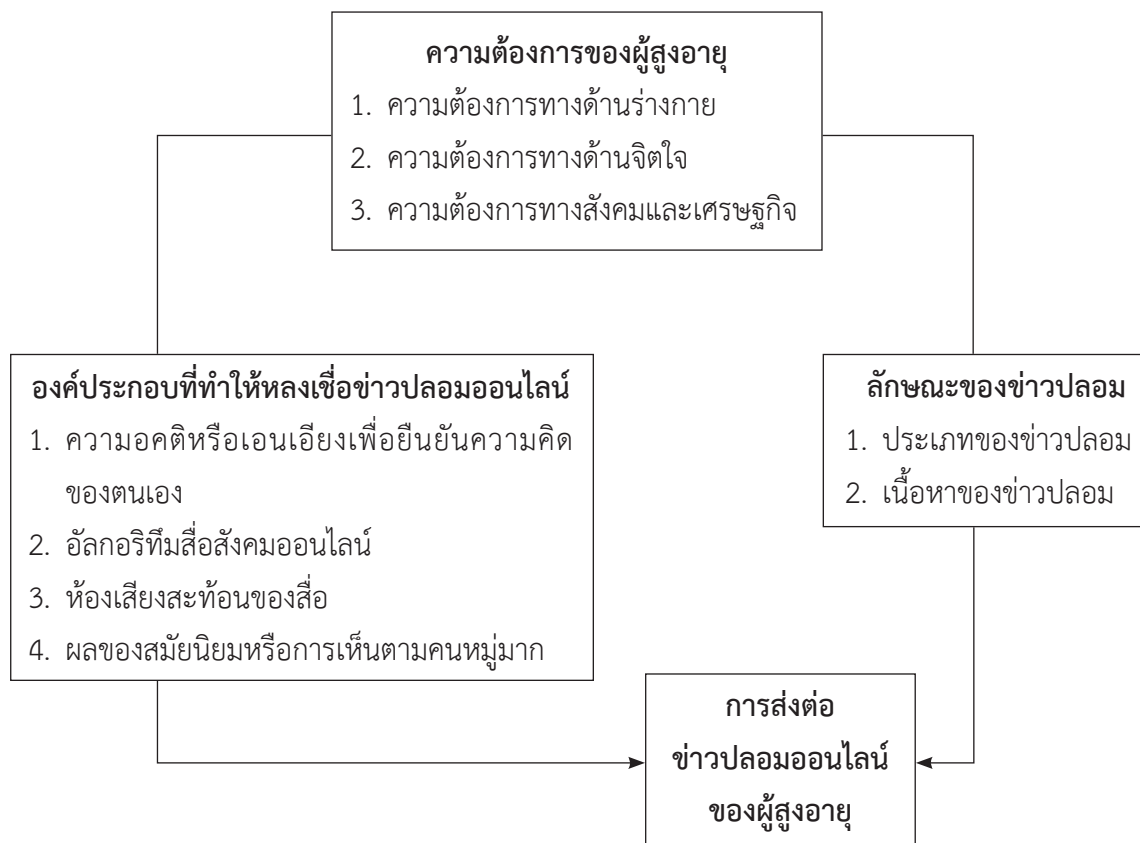
5. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและสื่อสังคมออนไลน์

จากรายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2562 (Electronic Transactions Development Agency, 2019) พบว่า ผู้ที่มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 55 ถึง 78 ปี นิยมใช้ Social Media คิดเป็น 82.5%, ซึ่งจากรายงานเดียวกันของปี 2561 พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุนิยมใช้ แอปพลิเคชันไลน์มากที่สุดที่ 97.3%

จากผลการวิจัยของ Boonprasert (2017) พบว่า พฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชันไลน์ของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ใช้งานทุกวัน เน้นการสนทนาแบบข้อความ โดยวัตถุประสงค์หลักคือ สนทนากับเพื่อน ปักจายที่มีอิทธิพลต่อการใช้งาน คือ ประโยชน์ของแอปพลิเคชัน ความบันเทิงและความสะดวก

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแสดงในภาพด้านล่าง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในส่วนที่หนึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อเก็บข้อมูลลักษณะข่าวปลอมจากแอปพลิเคชันไลน์ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรีด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในห้องสนทนากลุ่มไลน์ของสมาชิกของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลนครนนทบุรี

ส่วนที่สองเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บข้อมูลด้านองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของข่าวปลอมในสื่อสังคมออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการส่งต่อข่าว และการรับรู้และส่งต่อข่าวของกลุ่มผู้สูงอายุในสังคมออนไลน์ผ่านการสัมภาษณ์และการจัดกลุ่มสนทนาของผู้เข้าร่วมงานวิจัย

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้กำหนดกลุ่มประชากรคือผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 – 85 ปี ที่อาศัยในเทศบาลนครนนทบุรี จากสมาชิกของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลนครนนทบุรี สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้สูงอายุที่มีจำนวนการส่งต่อข่าวปลอมสูง และยินดีเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์และสนทนาประเด็นเฉพาะทั้งสิ้น 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือลงรหัสสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหา (Coding Sheet) เพื่อเก็บข้อมูลลักษณะข่าวปลอม

การวิจัยเก็บข้อมูลใช้กระบวนการวิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของข่าวปลอมที่พบจากกลุ่มไลน์ของสมาชิก โดยใช้เครื่องมือลงรหัสสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหา (Coding Sheet) เพื่อเก็บข้อมูลลักษณะข่าวปลอม ซึ่ง Coding sheet นี้ประกอบด้วยเนื้อหาข่าวปลอมทั้ง 7 ของ Wardle (2017) และ ประเภทข่าวปลอมทั้ง 10 ของ The European Association for Viewers Interests (2016)

2. แบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่มเฉพาะ ข้อมูลการรับรู้ข่าวปลอมและสิ่งที่ทำให้ผู้รับสารส่งต่อข่าวปลอมในไลน์ เพื่อเก็บข้อมูลพฤติกรรมในการใช้แอปพลิเคชันไลน์ในการสื่อสารและสิ่งที่ทำให้ผู้รับสารส่งต่อข่าวปลอมในกลุ่มไลน์โดยเนื้อหาแบบสอบถามครอบคลุมข้อมูล อาทิ

1. ลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ

2. คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมในการส่งข่าวสารผ่านแอปพลิเคชันไลน์ของกลุ่มผู้สูงอายุ โดยใช้แนวคิดด้านลักษณะเฉพาะของแอปพลิเคชันไลน์ที่มีผลต่อการสื่อสาร กับแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และสื่อสังคมออนไลน์ ที่ได้ศึกษามาในการทบทวนวรรณกรรม

3. คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีปฏิสัมพันธ์กับข่าวปลอมที่พบในกลุ่มไลน์ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของผู้สูงอายุ รวมทั้งแนวคิดเรื่ององค์ประกอบที่ทำให้หลงเชื่อข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ (Mena, 2017) และประเภทและเนื้อหาข่าวปลอมที่มีการส่งต่อจากผลการวิจัยส่วนแรก มาเป็นแนวทาง

ในการสร้างแบบสอบถาม และประเด็นในการสนทนากลุ่มในประเด็นเฉพาะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในส่วนแรกเก็บข้อมูลของประเภทและเนื้อหาข่าวปลอมที่ปรากฏในกลุ่มไลน์ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี ในช่วงเวลาระหว่างเดือนมีนาคม ถึง พฤษภาคม 2564 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis) แล้วนำมาลงบันทึกในแบบบันทึกข้อมูลที่สร้างขึ้น จากนั้นนำเอาค่าเฉลี่ยของประเภทและเนื้อหาข่าวปลอมที่ปรากฏมานำเสนอด้วยค่าสถิติพรรณนา (ร้อยละ) นำข้อมูลที่ได้จากส่วนที่หนึ่งมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างคำถามสัมภาษณ์แบบรายบุคคลกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลพฤติกรรมในการใช้แอปพลิเคชันไลน์ในการสื่อสาร พฤติกรรมการรับข่าวปลอมในกลุ่มไลน์ โดยได้จัดลำดับเนื้อหาแบบสอบถามให้ครอบคลุมข้อมูลที่ต้องการ

หลังการสัมภาษณ์รายบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง นำเนื้อหาและคำตอบจากการสัมภาษณ์รายบุคคลมาสร้างแบบคำถามในการสนทนากลุ่มประเด็นเฉพาะ (Focus Group) อาทิ ปัจจัยทำให้กลุ่มตัวอย่างเลือกที่จะส่งต่อ หรือมีปฏิสัมพันธ์อย่างไรกับข่าวปลอมที่พบในกลุ่มไลน์ รวมถึงคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้งานไลน์ ซึ่งได้ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์รายบุคคลในช่วงที่สอง

โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มประเด็นเฉพาะนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับข่าวปลอม (Fake News) เรื่อง องค์ประกอบ

ที่ทำให้หลงเชื่อข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ (Mena, 2017) และแนวคิดการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมตามทฤษฎี Polymedia (Miller, 2011)

ผลการวิจัย

ลักษณะข่าวปลอมในสื่อสังคมออนไลน์ของผู้กลุ่มสูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

จากวิธีการวิจัยด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณของข่าวปลอมที่ปรากฏในกลุ่มไลน์ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี และนำมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พบผลการวิจัยดังนี้

1. ประเภทของข่าวปลอมที่ถูกส่งผ่านแอปพลิเคชันไลน์โดยผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

จากการเก็บข้อมูลตัวอย่างข่าวปลอมที่พบทั้งสิ้น 74 ชิ้น ระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2564 เมื่อนำมาจำแนกตามประเภทข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือนของ The European Association for Viewers Interests (2016) ประเภทของข่าวปลอมที่พบมากที่สุดคือ ข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ (Bogus) จำนวน 24 ชิ้น (ร้อยละ 32.4) อันดับที่สองคือวิทยาศาสตร์ปลอม (Pseudoscience) จำนวน 23 ชิ้น (ร้อยละ 31.1) อันดับที่สามคือล้อเลียนและเสียดสี (Satire and Hoax) จำนวน 12 ชิ้น (ร้อยละ 16.2) ในขณะที่ไม่พบการส่งต่อ ข่าวปลอมในประเภทการยั่วให้คลิก (Clickbait) และ ข่าวที่ผิดพลาด (Error)

ประเภทที่พบมากที่สุดคือ ข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ (Bogus) นั้น หมายถึง

ข่าวปลอมที่เจตนาในการจัดสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นข่าวหลอกลวงโดยสมบูรณ์ อาจมีเนื้อเรื่อง ภาพหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องและไม่ใช่ของจริงมาผสมกันเพื่อให้ดูน่าเชื่อถือ

2. ลักษณะของเนื้อหาข่าวปลอมที่ถูกส่งผ่านแอปพลิเคชันไลน์โดยผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

จากการจำแนกตามตามเนื้อหาของข่าวปลอมโดย Wardle (2017) พบว่าจากตัวอย่างทั้ง 74 ชิ้น เนื้อหาที่พบมากที่สุดคือ เนื้อหาแอบอ้าง (Imposter Content) จำนวน 30 ชิ้น (ร้อยละ 40.5) อันดับที่สองคือ เนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้น (Fabricated Content) จำนวน 21 ชิ้น (ร้อยละ 28.4) อันดับที่สามคือ เนื้อหาชี้นำ (Misleading Content) จำนวน 9 ชิ้น (ร้อยละ 12.2) ส่วนข่าวปลอมที่มีเนื้อหา เนื้อหาที่ผิดบริบท (False Context) ไม่พบว่ามีการส่งต่อ

เนื้อหาของข่าวปลอมที่มีการส่งต่อกันมากที่สุดในกลุ่มผู้สูงอายุ คือ เนื้อหาแอบอ้าง (Imposter Content) อันหมายถึง ข่าวปลอมที่มีเนื้อหาสนับสนุนความน่าเชื่อถือของข่าวดังกล่าวด้วยการอ้างถึงแหล่งข่าวในฐานะเป็นผู้รู้ หรือสนับสนุนเรื่องดังกล่าว โดยในความเป็นจริงผู้ที่โดนแอบอ้างมิได้รับทราบด้วย หรือบุคคลดังกล่าวอาจจะไม่มีตัวตนจริงแต่แรก

องค์ประกอบของข่าวปลอมที่มีอิทธิพลต่อการส่งต่อข่าวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคล เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้งาน การรับและการส่งต่อข่าวสารทางไลน์พบว่า

ผู้เข้าร่วมวิจัยนิยมส่งข่าวสารแบบสำเร็จรูป ซึ่งรับมาจากผู้อื่น เนื่องจากสะดวกในการส่ง อาทิ ภาพ คลิป ลิงก์html ในขณะที่ไม่นิยมนำเสนอข่าวสารที่หาด้วยตนเอง เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีในการทำงานข้ามแอปพลิเคชันและไม่เห็นความจำเป็น

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ทั้งจากการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสนทนากลุ่มเฉพาะพบว่า

หน้าตาของการจัดภาพข่าวสำเร็จ มีผลทั้งเพิ่มหรือลดความน่าเชื่อถือของข่าว ทำให้คิดว่าเป็นข่าวปลอม และมีผลต่อการส่งข่าวเนื้อหาเดิมซ้ำ เพราะการจัดหน้าที่เปลี่ยนไป

ผู้เข้าร่วมวิจัยไม่สามารถจำแนกความแตกต่างของแหล่งข่าวจากรูปแบบที่ได้รับมาได้ อาทิ ไม่เข้าใจความต่างของข่าวที่เป็นภาพ jpg กับลิงก์ html. ผู้ร่วมวิจัยมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าภาพสำเร็จที่ถูกสร้างขึ้นอย่างดีแล้ว คือข่าวและสามารถส่งต่อได้

ลักษณะการรับรู้และส่งต่อข่าวในสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้งานไลน์ การรับและการส่งต่อข่าวสารทางไลน์พบว่า

พฤติกรรมในการอ่านและส่งต่อข่าวสารของผู้เข้าร่วมงานวิจัยสามารถแบ่งได้เป็นสี่กลุ่ม คือ อ่านแล้วไม่ส่งต่อ อ่านแล้วส่งต่อ ไม่อ่านแต่ส่งต่อ และไม่อ่านและไม่ส่งต่อ ซึ่งภาพรวมผู้ที่ใช้เวลากับแอปพลิเคชันไลน์มากก็จะอ่านและส่งต่อมากกว่า รวมไปถึงการใช้งานอื่น ๆ อาทิ การลบบรูปภาพ การเซฟรูป การจดจำเนื้อหาได้

เนื้อหาที่นิยมส่งต่อให้แกกัน มักเกี่ยวข้องกับ ความสนใจของผู้สูงอายุ อาทิ อวยพรในวันพิเศษ ทักทายประจำวัน ข้อมูลความรู้เรื่องสุขภาพ เนื้อหาธรรมะ การเตือนภัยทางสังคม คลิปตลก

สำหรับการส่งต่อข่าวสารนิยมส่งต่อให้กับเพื่อนและคนรู้จักมากกว่าคนในครอบครัว เพื่อเป็นการทดแทนการสื่อสารเชิงสังคม ในขณะที่กับครอบครัวจะสื่อสารด้วยข้อความหรือเสียง เพราะเป็นการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จะส่งต่อข่าวให้คนในครอบครัวเฉพาะข่าวที่เห็นว่าสำคัญ

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ในการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสนทนากลุ่มเฉพาะพบว่า

เทคโนโลยีคือปัญหาในการใช้งานแอปพลิเคชันไลน์ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะถนัดเฉพาะการใช้งานระบบพื้นฐาน เช่น การพูดคุยด้วยข้อความ สติกเกอร์ หรือเสียง แต่ไม่สามารถจัดการข้อมูลที่ซับซ้อนขึ้นได้ อาทิ นำเข้าหรือนำออกข้อมูลจากไลน์ไปยังแอปพลิเคชันอื่น จัดเก็บไฟล์อื่นที่ไม่ใช่ jpg รวมไปถึง ไม่เข้าใจความแตกต่างของเนื้อหาประเภทต่าง ๆ

ข้อจำกัดด้านความสามารถในการใช้งานทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถพิสูจน์ความจริงของข่าวด้วยตนเองได้ การตัดสินใจส่งต่อเกิดขึ้นจากการพูดคุย สอบถาม หรือวิจารณ์ญาณมากกว่า

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ลักษณะของข่าวปลอมในสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

ลักษณะของข่าวปลอมที่พบมากที่สุดเป็นประเภทของข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอย่าง

สมบุรณ์ (Bogus) โดยไม่มีความเป็นจริงหรือไม่มีความจริงเลย ขณะที่เนื้อหาข่าวที่พบสูงสุดคือมีเนื้อหาการอ้างอิงเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์หรือบุคคลที่มีชื่อเสียง ซึ่งตรงกับที่ Ohanian (1990) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า ผู้ที่มีชื่อเสียงมักจะได้รับความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ความลำเอียงส่วนบุคคล (Mena, 2017) ทำให้มีแนวโน้มที่จะเห็นด้วยและส่งต่อข่าวปลอมที่มีเนื้อหาทางการเมืองและสังคม

จากการวิจัยพบว่า เนื้อหาของข่าวปลอมนั้น มักถูกสร้างมาให้มีความสอดคล้องกับลักษณะทางจิตวิทยาของผู้สูงอายุ และมีการอ้างอิงจากผู้ที่น่าเชื่อถือ จึงมีแนวโน้มที่จะถูกส่งต่อได้ง่าย อย่างไรก็ตาม ข่าวปลอมบางข่าว ก็อาจไม่ถูกส่งต่อหากเนื้อหาหรือแหล่งอ้างอิงไม่ตรงกับความลำเอียงส่วนบุคคลของผู้อ่าน

2. ลักษณะการรับรู้และส่งต่อข่าวในสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี มีการรับรู้ข่าวสารตามวัยและความชอบเฉพาะกลุ่ม อาทิ การอวยพรวันพิเศษ ทักทายประจำวัน ข้อมูลเรื่องสุขภาพ ด้านธรรมะ เนื่องจากทำให้เกิดความพอใจ และตรงกับวัยตนเอง (Department of Older Persons, 2019)

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่นิยมที่จะส่งต่อข่าวสารและรูปภาพแทนความห่วงใย และเป็นการทดแทนการพบปะที่ขาดหายไปหลังช่วงวัยทำงาน (Finn, 2010) ซึ่ง สตีลเกอร์ ภาพถ่ายคลิปสำเร็จ และข่าว ถือเป็นเรื่องที่ส่งสำเร็จรูป

ที่สร้างมาเพื่อให้ส่งต่อง่าย (Smith, 2014) โดยไม่จำเป็นต้องมีความความสามารถระดับยากทำได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาใคร (Lewis & Ariyachandra, 2010)

3. องค์ประกอบของข่าวปลอมที่มีอิทธิพลต่อการส่งต่อข่าวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรี

จากผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการส่งต่อข่าวปลอมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนนทบุรีคือความสำเร็จรูปและง่ายต่อการส่งต่อ เนื่องจากข้อจำกัดด้านความสามารถทางเทคโนโลยีของผู้สูงอายุในการสร้างด้วยตนเอง นอกจากนี้หน้าตาของข่าวสำเร็จยังมีผลต่อความน่าเชื่อถือและการส่งต่อ หน้าตาสำเร็จรูปที่เปลี่ยนแปลงไปมีผลทำให้ผู้ร่วมวิจัยสับสนและส่งข่าวเดิมซ้ำได้

อย่างไรก็ดีผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะเชื่อถือวิจารณ์ญาณของตนเองมากที่สุดในการเลือกที่จะส่งต่อข่าว ขณะเดียวกันหลายคนก็เผยแพร่ข่าวปลอมได้โดยที่ไม่อ่านเนื้อหาเพียงเพราะหัวเรื่องตรงกับความเชื่อส่วนตัว (Haile, 2014) ด้วยแนวคิดเดียวกัน ผู้ส่งต่อยังมีความมั่นใจว่าผู้รับในวัยเดียวกัน มีวิจารณ์ญาณในการรับเองได้ ดังนั้นจึงเห็นว่าการส่งต่อข่าวจึงไม่น่าก่อให้เกิดโทษ เป็นเพียงการสื่อสารทางสังคมโดยใช้ข่าวเป็นตัวเชื่อม บางครั้งเนื้อหาสารก็ไม่มีมีความสำคัญเท่ากับการได้ส่งต่อและรับมาซึ่งกันและกัน (Hampton, 2016)

ข้อจำกัดของงานวิจัย

เป็นการวิจัยที่เกิดขึ้นในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคโควิด 19 ซึ่งมีประกาศการล็อกดาวน์ห้ามออกนอกสถานที่ และห้ามการรวมกลุ่ม จึงมีผลสืบเนื่องมาจากการวิจัยบางส่วนดังนี้

1. เนื้อหาของข่าวลวงที่ปรากฏในงานวิจัย เกินครึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการระบาดของโรคโควิด 19 ตามความสนใจของสังคมในช่วงนั้น
2. การห้ามทำการรวมกลุ่ม ทำให้ไม่สามารถจัดการสนทนากลุ่มประเด็นเฉพาะ (Focus Group) ทันทีหลังจากการเก็บข้อมูลข่าวปลอมทางไลน์ ต้องเลื่อนออกไปเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดคือกลุ่มเปราะบางของโรคดังกล่าว ทำให้กลุ่มเป้าหมายก็อาจจะจำเนื้อหาที่ตนเองเคยส่งในช่วงที่ทำการเก็บข้อมูลข่าวปลอมไม่ค่อยได้

เอกสารอ้างอิง

- Adornato, A. & Lysak, S. (2017). You Can't Post That!: Social Media Policies in U.S. Television Newsrooms. **Electronic News**, 11(2), 80-99.
- Adornato, A. (2016). Forces at the Gate: Social Medias Influence on Editorial and Production Decisions in Local Television Newsrooms. **Electronic News**, 10(2), 87-104.
- Allcott, H. & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. **Journal of Economic Perspectives**, 31(2), 211-236.
- Bangkok Post. (2019). Anti-fake news centre pins blame on elderly. Retrieved from <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1806984/anti-fake-news-centre-pins-blame-on-elderly>. [2019, 29 Dec.]
- Bessi, A., Zollo, F., Del V.M, Puliga M., Scala, A., & Caldarelli G. (2016). Users Polarization on Facebook and Youtube. PLoS ONE, 11(8). doi: 10.1371/journal.pone.0159641. PMID: 27551783; PMCID: PMC4994967.

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. เพื่อให้ผลการศึกษาในการวิจัยเรื่องข่าวปลอมในกลุ่มผู้สูงอายุ สามารถต่อยอดและขยายผลออกไปในวงกว้างขึ้น ควรมีการศึกษาผู้รับสารในกลุ่มพื้นที่อื่นนอกเหนือจากจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้
2. การศึกษาเรื่องของการส่งข่าวปลอมในหมู่ผู้สูงอายุ สมควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิง Poly media เพื่อความรู้ความเข้าใจในการส่งต่อข่าวสาร ในฐานะเป็นการทดแทนการสื่อสารสังคม และเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุว่าเป็นต้นตอแห่งการกระจายของข่าวปลอมดังที่การศึกษาเรื่องข่าวปลอมในผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักหยิบยกแนวคิดดังกล่าวขึ้นมานำเสนอเป็นหลัก

- Boonprasert, C. (2017). **Factors Influencing the Adoption of Line Application Using for Elderly Users**. (Master desertion). Chiang Mai Rajabhat University, Chiang Mai. (In Thai)
- Boyd, d.m. & Ellison, N.B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. **Journal of Computer Mediated Communication**, 13(1). 210–230.
- Burkhardt, J. (2017). **Library Technology Reports: Combating Fake News in the Digital Age**. Chicago, USA: American Library Association.
- Chayratrakul, V. (2020). **Anti-Fake News Center**. Hundreds of Stories Mueang Thai. Parliamentary Broadcasting Station. Retrieved from <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/viewer.php>. [2019, 20 Dec.]
- Department of Older Persons. (2019). **Measures to drive the national agenda on the aging society (Revised)**. Bangkok, Thailand: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited. (In Thai)
- Electronic Transactions Development Agency. (2019). **Thailand Internet User Behavior (2019)**. Bangkok: ETDA Publications.
- Erickson, L.B. (2011). **Social media, social capital, and seniors: the impact of Facebook on bonding and bridging social capital of individuals over 65**. In AMCIS 2011 Proceedings - All Submissions. 85. Retrieved from https://aisel.aisnet.org/amcis2011_submissions/85. [2019, 20 Dec.]
- Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (2019). **Economic and Social Survey of Asia and the Pacific 2019: Ambitions beyond growth**. Bangkok: United Nations publication.
- Finn, K. (2010). **Social media use by Older Adults**. Retrieved from <http://wiserusability.com/wpfs/wpcontent/uploads/2015/07/Social-Media-Use-by-Older-Adults.pdf>. [2019, 14 Dec.]
- Gu, L., Kropotov, V., Yarochkin, F., Leopando, J., & Estialbo, J. (2017). Fake news and cyber propaganda: The use and abuse of social media. **Trend Micro**, Retrieved from <https://www.trendmicro.com/vinfo/us/security/news/cybercrime-and-digitalthreats/fake-news-cyber-propaganda-the-abuse-of-social-media>. [2019, 12 Dec.]
- Guess, A., Nagler, J. & Tucker, J. (2019). Less than you think: Prevalence and predictors of fake news dissemination on Facebook. **Science Advances**, 5(1). DOI: 10.1126/sciadv.aau4586.

- Haile, T. (2014). What You Think You Know about the Web Is Wrong. **Time.com**. Retrieved from <http://time.com/12933/what-you-think-you-know-about-the-web-is-wrong/> [2019, 21 Dec.]
- Hampton, K. (2016). Persistent and pervasive community: New communication technologies and the future of community. **American Behavioural Scientist**, 60, 101–124. doi:10.1177/0002764215601714
- Komson, K. (2018). **Let's see the results of marketing research from CMMU on which media to market with to be popular with elderly**. Retrieved from <https://www.marketingoops.com/reports/behaviors/silver-age-marketing-cmmu/คุณคมสัน, 2018>. [2019, 21 Dec.]. (In Thai)
- Lewis, S. & Ariyachandra, T. (2010). Seniors and Online Social Network Use. **Conference on Information Systems Applied Research**. 2010 CONISAR Proceedings. 3,(1552). 1-15. Retrieved from <http://proc.conisar.org/2010/pdf/1522.pdf>. [2019, 23 Dec.]
- Mena, P. (2017). **Why People Share Fake News**. Retrieved from <https://www.jou.ufl.edu/insights/people-share-fake-news/>. [2019, 21 Dec.]
- Miller, D. (2011). **Tales from Facebook**. Cambridge: Polity.
- Ministry of Social Development and Human Security (2003). **The Elderly Act B.E. 2546**, Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security Publications. (In Thai)
- National Statistical Office. (2017). **Nonthaburi Provincial Statistical Report**. Nonthaburi: Nonthaburi Provincial Statistical Office. (In Thai)
- Ohanian, R. (1990). **Construction and Validation of a Scale to Measure Celebrity Endorsers' Perceived Expertise, Trustworthiness, and Attractiveness**. **Journal of Advertising**, 19(3), 39-52.
- Smith, A. (2014). Older Adults and Technology Use. **Pew Research Center, Internet Science & Technology**. Retrieved from <http://www.pewinternet.org/2014/04/03/older-adults-and-technology-use/> [2019, 12 Dec.]
- The European Association for Viewers Interests. (2016). **Infographic: Beyond Fake News**. Retrieved from <https://eavi.eu/beyond-fake-news-10-types-misleading-info/> [2019, 20 Dec.]
- Wardle, C. (2017). **Fake news. It's complicated**. Retrieved from <https://firstdraftnews.org/latest/fake-news-complicated/> [2019, 20 Dec.]

Wikipedia. (2015). **Social Media**. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Social_media [2019, 21 Dec.]

Wikipedia. (2016). **Line Software**. Retrieved from [https://en.wikipedia.org/wiki/Line_\(software\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Line_(software)) [2019, 21 Dec.]

Wongpanarak, N., & Chaleoykitti, S. (2015). Depression: A Significant Mental Health Problem of Elderly, **Royal Thai Army Nurses**. 15(3). 24-31. (In Thai)

.....